

Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi Sayı: 14/4 2025 s. 1173-1195, TÜRKİYE

Araştırma Makalesi

SÜHEYL Ü NEV-BAHÂR'DA DUYGU FİİLLERİ

Fatma ŞENYÜZ*

Geliş Tarihi: 4 Mart 2025

Kabul Tarihi: 17 Nisan 2025

Öz

Bu çalışmada Hoca Mes'ûd tarafından XIV. yüzyılın ikinci yarısında Anadolu sahasında Farsçadan Türkçeye çevrilmiş manzum bir aşk hikâyesi olan *Süheyl ü Nev-bahâr*'da tek bir mental kategoriye sahip duygu fiilleri ele alınmıştır. Bu eserin tercih edilmesinde eserin Türk dili tarihi bakımından beşerî aşkı konu edinen ilk mesnevi olması ve yazıldığı dönemin dil özelliklerini iyi bir şekilde yansıtmaya etkili olmuştur. Tespit edilen duygu fiilleri temelde iki kategoride olumlu-olumsuz duygu fiilleri ve kişilerin davranışında herhangi bir duygu karşılığı olmayan yansız duygu fiilleri olarak sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmaya dâhil edilen duygu fiilleri yeniden anlamlarına göre tasnif edilmiştir. Eserde 124 duygu fiili incelenmiştir. Tespit edilen duygu fiillerinin hem kök hem gövde hem de anlamca kaynaşmış deyimleşmiş birleşik fiiller şeklinde olduğu belirlenmiştir. Sonuç olarak, manzum bir aşk hikâyesi olan *Süheyl ü Nev-bahâr*'da tespit edilen duygu fiilleri o dönemin duygu dünyasının nasıl olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Sözcükler: *Süheyl ü Nev-bahâr*, mental fiiller, duygu fiilleri, Hoca Mes'ûd.

EMOTION VERBS IN SÜHEYL Ü NEV-BAHÂR

Abstract

This study examines the emotion verbs with a single mental category in *Süheyl ü Nev-bahâr*, a verse love story translated from Persian to Turkish in Anatolia in the second half of the 14th century by Hoca Mes'ûd. The work was chosen because it is the first masnavi in the history of the Turkish language to address human love and because it reflects the linguistic characteristics of its time. The emotion verbs identified were classified into two categories: positive-negative emotional verbs and neutral emotional verbs that do not have any emotional equivalent in the behavior of the individuals. It has been determined that the 124 emotion verbs identified in the work are in the form of compound phraseological verbs that are fused in root, stem and meaning. The emotive verbs identified in the verse love story “*Süheyl ü Nev-bahâr*” reflect the emotional atmosphere of that period.

Keywords: *Süheyl ü Nev-bahâr*, mental verbs, emotion verbs, Hoca Mes'ûd.

* Dr. Öğr. Üyesi; Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, fatma.senyuz@dpu.edu.tr.

Giriş

Fiiller, hemen her dilde temel bir dil kategorisi olup, çok katmanlı ve çok işlevli yapılarıyla dilin çeşitli düzeylerinde önemli roller üstlenirler. Türkçede fiiller hakkında bugüne kadar yapılan çalışmalara bakıldığında adlandırma, kavram ve tanımlamalar açısından çok sayıda açıklama ve sınıflandırma görülmektedir¹. Türkiye Türkçesi gramerlerinde fiil için, genel olarak hareketi karşılayan, kılış (iş), oluş, durum bildiren; kip ve şahıs ekleri ile çekimlenip cümlede yüklem görevini alan bir sözcük türü tanımı yapılmıştır (Seçkin, 2020, s. 21)². Söz varlığının en önemli unsurlarından biri olan fiillerin zaman, kip, görünüş, kılınış, şahıs gibi açılardan çok yönlü olması sınıflandırmalardaki farklılığın temel sebepleridir (Hirik, 2018, s. 10).

Mental fiil kavramı her ne kadar yeni bir kavram gibi görünse de Türkçe kaynaklarda son yıllarda oldukça fazla çalışma yapılmıştır ve yapılmaya da devam etmektedir. Hirik ve Çolak’a göre “Mental fiil doğrudan düşüncenin kullanılarak gerçekleştirildiği, genelde bir tetikleyici ile başlayan, psikolojik ve duygusal etkenlere doğrudan bağlı, çoğunlukla üçüncü kişiler tarafından gözlemlenemeyen, gözlemlendiği durumlarda da çeşitli anı-uslamlama bağlantılarıyla bunu ortaya koyan fiiller olarak tanımlanabilir.” (2017, s. 262-263). Hirik, mental sürecin dolayısıyla mental fiillerin *girdi-işlem-çıktı* basamaklarını sıralı olarak takip ettiğini ifade eder. Sürecin başı olan *girdi basamağını duyu fiilleri* oluşturur. Hirik bu kategoriyi önce *temel duyu fiilleri* olarak iki gruba ayırmış daha sonra da *bilinçli* ve *bilinçsiz temel duyu fiilleri* olarak gruplandırmıştır ve bu kategorideki fiilleri beş alt başlıkta incelemiştir. İşlem basamağını *bilişsel fiiller* oluşturur. Çıktı basamağını ise *ifade fiilleri* oluşturur. *İfade fiillerini, duyu ve açıklama fiilleri* olarak önce iki alt başlığa ayırmış daha sonra da *açıklama fiillerini, dilsel ve görsel açıklama fiilleri* olmak üzere iki alt kategoriye ayırmıştır (2018, s. 38-77).

Bu çalışmada duyu fiilleri ele alınmıştır. Türkiye’de yapılan ilk çalışmalarda duyu fiillerinin mental fiil çalışmalarının içinde mental fiilin alt kategorisi olarak ele alındığı görülmektedir. Sonraki çalışmalarda ise duyu fiilleri müstakil bir inceleme konusu olarak ele alınmaya başlanmıştır. Türkiye’de *Türkmen Türkçesinde Mental Fiillerin İstem’e Göre Anlam Değişimleri* adlı bildiri duyu fiilleri üzerine doğrudan bir çalışma olmasa da duyu fiillerini de incelemeye dahil ettiği için bu konuda yapılan ilk çalışmalardan biri olarak değerlendirilir. Bu bildiride *duyu fiilleri* için *etki* (affection) terimi kullanılmış ve Türkmen Türkçesinde yer alan “*begen- gork-, hala-*” gibi duyu fiillerinin, bireyin yaşadığı olaylar, durumlar ve bu yaşantıların yarattığı etkiler sonucunda olduğu dile getirilmiştir (Erdem, 2004, s. 942). Yaylagül de 2005 yılında hazırladığı *Türk Runik Harfli Metinlerde Mental Fiiller* adlı makalesinde duyu fiillerini mental fiilin alt kategorisi olarak ele almıştır. Yaylagül’e göre mental fiil algı, tanıma, anımsama, anlama, ileri idrak ve değerlendirme etkinliklerini gösteren, girdi işlevlerden ilerleyerek “bilgi işlem” diye adlandırılan bir boyuta erişir ve çıktı işlevlerle sonlanır (2005, s. 17). Yaylagül bu sınıflandırmaya göre Eski Türkçe döneminde (7-10. yüzyıl) Türk Runik alfabesiyle yazılmış metinlerden elde ettiği mental fiilleri dört grupta incelemiştir: (1) Duyu fiilleri; (2) Duygu fiilleri; (3) Anı ve uslamlama fiilleri; (4) Açıklama fiilleri (2005, s. 24).

¹ Erdem, M. (2016). Türkçede fiiller ve sınıflandırma sorunları. *Turkish Studies*, 11(20), 185-200; Yıldız, H. (2017). Türk dilinde fiillerin semantik sınıflandırılması problemi. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 3(1), 337-362.

² Bazı Türk dili gramerlerinde fiil tanımı ve tasnifi için hazırlanan tabloya bakmak için bk. (Seçkin, 2020, s. 20-21).

Şirin User'in (2009), *Köktürk ve Ötüken Uygur Kağanlığı Yazıtları Söz Varlığı İncelemesi* adlı çalışmasında Eski Türkçenin söz varlığı tematik olarak ele alınmış ve duygu ifade eden fiiller, duygu ve zihin fiilleri olarak iki başlıkta incelenmiştir (s. 351-354).

Duygu fiilleri üzerine yabancı dildeki ilk çalışmaların 1971 yılında Fillmore ve Anderson'la başladığı görülmektedir. Fillmore'nin (1971, s. 53) terminolojisinde, duygu fiilleri durum grameri kapsamında değerlendirilmiş ve bu tür fiiller "E-O Fiilleri" arasında gösterilmiştir. Anderson da *duygu fiillerini*, durum grameri çevresinde deneyimsel fiiller başlığı altında ele almıştır. Sonraki yıllarda da duygu fiillerinin temel anlamlarını ve söz dizimsel işlevlerini esas alan pek çok sınıflandırma önerilerinin yer aldığı çalışmalar görülmektedir (Yaylagül, 2010, s. 101-102; Fakirullahoğlu, 2022, s. 992-993).

Türkiye'de *duygu fiilleri* üzerine yapılan ilk kapsamlı çalışma ise Yaylagül'ün 2010 yılındaki "Türkiye Türkçesindeki Duygu Fiilleri" adlı makalesidir. Bu makaleye göre *duygu fiilleri* mental etkinliğin ikinci aşamasını oluşturur. Çalışmaya göre Türkiye Türkçesindeki *duygu fiilleri*, anlamsal açıdan; 1. bütünsel davranış tepki fiilleri: *ürk-*, *kork-*, *heyecanlan-*... 2. olumlu duygu fiilleri: *arzu et-*, *sevin-*, *gözet-*, *doy-*... 3. olumsuz duygu fiilleri: *iğren-*, *ayıpla-*, *pişman ol-*... şeklinde gruplandırılır ve bu fiiller durum grameri bakımından incelenir (s. 102-111).

Yaylagül'ün 2010 yılındaki makalesinden sonra, bu konuda yapılan çalışmalar hız kazanmıştır. Bu çalışmalara bakıldığında tarihi Türk lehçeleri üzerine (Yıldız, 2016; İlter, 2019; Seçkin, 2020; Soydan ve Özkan, 2021; Argunşah ve Boz, 2022; Çelik, 2022; Kılınç, 2023; Kılınç, 2024; Aşçı, 2024; Öztürk-Kalkan, 2024); Türkiye Türkçesi üzerine (Hirik, 2018; Soydan, 2018; Şaş, 2023; Yaman, 2024) ve Çağdaş Türk lehçeleri üzerine (Erdem, 2004; Şahin, 2012; Fakirullahoğlu, 2016; Doğan, 2021; Bilgin-Aksoy, 2021; Fakirullahoğlu, 2022) detaylı incelemeler yapıldığı görülmektedir.

Türkçe Sözlük'te *duygu* sözcüğü için "1. duyularla algılama; his. 2. belirli nesne, olay veya bireylerin insanın iç dünyasında uyandırdığı izlenim. 3. önsezi. 4. nesneleri veya olayları ahlaki ve estetik yönden değerlendirme yeteneği. 5. kendine özgü bir ruhsal hareket ve hareketlilik" olarak beş farklı açıklama yapılmıştır (2011, s. 729).

Duygu fiilleri ise duygusal tepkileri ve içsel durumları yazılı ya da sözlü olarak ifade etmeyi sağlayan, iletişimi daha güçlü hâle getiren aynı zamanda, kişiler arasındaki ilişkilerin daha anlaşılır olmasını sağlayan fiillerdir. Duygu fiilleri mental fiillerin alt türlerinden biridir ve mental süreç sonunda ortaya çıkan çıktı basamağında yer alır. İnsanlar hissettikleri çeşitli duyguları ifade etmek için duygu fiillerini kullanırlar.

Hirik'e göre mental süreç karmaşık bir yapıya sahiptir ve bu nedenle bir fiil birden fazla mental fiil kategorisinde yer alabildiği gibi, bir fiilin farklı anlamlarının da birden fazla mental fiil kategorisinde değerlendirilebildiği görülmektedir (2018, s. 81). Bu çalışmada *Süheyl ü Nevbahâr*'da mental fiil kategorisi içinde çıktı basamağında yer alan ve bir alt kategori olan *duygu fiilleri* ele alınmıştır. *Duygu fiillerinin* ise sadece tek bir mental kategoriye sahip olanları incelenmiştir. Temelde iki ana grupta değerlendirilen duygu fiilleriyle ilgili her bölümün başında içerikle ilgili kısa açıklamalar yapılmıştır. Daha sonra bu duyguyu ifade eden fiiller alfabetik sırayla ele alınmıştır. Bu çalışmayla Hoca Mes'ûd tarafından XIV. yüzyılın ikinci yarısında Anadolu sahasında Farsçadan Türkçeye çevrilen manzum aşk hikâyesi *Süheyl ü Nevbahâr*'da olumlu, olumsuz ve nötr duyguların ifadesinde kullanılan fiilleri belirlemek amaçlanmaktadır.

1. *Süheyl ü Nev-bahâr*

*Süheyl ü Nev-bahâr*³, Hoca Mes'ûd tarafından XIV. yüzyılın ikinci yarısında Anadolu sahasında Farsçadan Türkçeye çevrilmiş manzum bir aşk hikâyesidir. Yemen padişahının oğlu Süheyl ile Çin hükümdarının kızı Nevbahâr arasında geçen aşk hikâyesini konu edinir. Farsçadan çevrilen asıl eserin adı ve yazarı bilinmemektedir. Hoca Mesud Türkçeye çok hâkimdir. Bu yüzden de Farsçadan birebir çeviri yapmak yerine Türkçenin ifade gücünden tümüyle yararlanarak kendisi de esere katkıda bulunmuştur.

Eser Türk dili tarihi bakımından iki büyük öneme sahiptir. Birincisi beşerî aşkı konu edinen ilk mesnevi olmasıdır. İkincisi ise eserin XIV. yüzyıl Anadolu sahası geçiş döneminin karakteristik dil özelliklerini yansıtmasıdır. Eser yazıldığı döneme göre sade bir dille yazılmıştır.

Mesnevi nazım şekliyle ve aruzun *feûlün feûlün feûlün feûl* kalıbında yazılan eser, Dilçin neşrine göre 5703 beyitten ibarettir⁴.

Bir ayruhsı hem adı olsun didüm / Pes adını Kenzü'l-Bedâyi' kodum [183b/5621] “Hem farklı bir adı olsun dedim; sonra adını Kenzü'l Bedâyi' koydum.”

Adın dimege kimse itmese meyl / Lağab bigidür Nev-bahâr u Süheyl [183b/5622] “Adını söylemeye kimse meyletmezse, *Süheyl ü Nev-bahâr* onun lakabı gibidir.”

Yukarıdaki beyitlerde görüldüğü üzere Hoca Mes'ûd eserine öncelikle değişik bir ad vermek istediği için *Kenzü'l-Bedâyi'* ismini vermiş fakat bu eser *Süheyl ü Nev-bahâr* adıyla tanınmış ve günümüze ulaşmıştır (Dilçin, 1991, s. 52).

Süheyl ü Nev-bahâr'ın bilinen iki manzum ve üç mensur nüshası bulunmaktadır. Manzum olanlardan biri Berlin Devlet Kitaplığı (Mordtmann Nüshası) diğeri Dehri Dilçin Nüshası'dır. Mensur nüshalar ise İstanbul nüshası, Seyfettin Özege nüshası ve Süleymaniye nüshalarıdır (Ciğa, 2013, s. 3).

2. Yöntem

Bu çalışmada elde edilen veriler için Cem Dilçin'in 1991 yılında yayımladığı *Süheyl ü Nev-bahâr (İnceleme- Metin- Sözlük)* ve Özkan Ciğa'nın 2013 yılında hazırladığı *Süheyl ü Nevbahar (Metin-Aktarma, Art Zamanlı Anlam Değişimleri, Dizin)* adlı yüksek lisans tezi kullanılmıştır.

Bu çalışma için *Süheyl ü Nev-bahâr*'da yer alan tüm mental fiiller beyitlerdeki anlamları dikkate alınarak tespit edilmiştir. Eserde toplam 752 mental fiil, Hirik'in mental sürecin işleyiş şekline göre girdi, işlem ve çıktı basamaklarına göre tasnif edilmiştir (2018, s. 38). Ancak bu çalışmada elimizdeki verilerin hacminden dolayı tespit edilen mental fiillerden sadece tek bir mental kategoriye sahip olan *duygu fiilleri* ele alınmıştır.

Tespit edilen duygu fiilleri temelde iki kategoride *olumlu-olumsuz duygu fiilleri* ve kişilerin davranışında herhangi bir duygu karşılığı olmayan *yansız duygu fiilleri* olarak sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmaya dâhil edilen duygu fiilleri yeniden anlamlarına göre tasnif edilmiştir. Tespit edilen duygu fiillerinin hem kök hem gövde hem de anlamca kaynaşmış deyimleşmiş birleşik fiiller şeklinde olduğu belirlenmiştir. Duygu fiilleri kategorisinde tespit

³ Detaylı bilgi için bk. Dilçin, 1991, s. 45-68.

⁴ Detaylı bilgi için bk. <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/suheyl-u-nevbahar-kenzu-l-bedayi-nev-bahar-u-suheyl-suheyl-name-hoca-mes-ud> (Erişim tarihi: 21.01.2025).

edilen fiillerin önce anlamı ya da anlamları verilmiş, ‘*acâyibe kal-* “hayret etmek, şaşırmak” (SN, 583) şeklinde görüldüğü gibi fiil koyu renkle ve italik yazılmış, çift tırnak içerisinde de bağlamdaki anlamı verilmiş ve parantez içine alıntının yapıldığı eser ve sayfa numarası eklenmiştir. Daha sonra da tespit edilen duygu fiillerinin geçtiği beyit, satır numarası ile ve bu beytin günümüz Türkçesindeki karşılığı çift tırnak içerisinde verilmiştir. Her başlık altında gruplandırılan fiiller alfabetik olarak sıralanmıştır.

3. İnceleme

Süheyl ü Nev-bahâr’da duygu fiilleri sınıflandırılırken birçok araştırmacının duygu fiilleri üzerine yaptıkları tasnif çalışmaları incelenmiştir. Bu konuda hazırlanmış yukarıda da bahsedilen pek çok çalışma bulunmaktadır. Çalışmada *Süheyl ü Nev-bahâr*’da duygu fiillerinin tasnifinde Seda Öztürk Kalkan tarafından 2024 yılında hazırlanan *Harezmi-Kıpçak Türkçesinde Duygu Fiilleri* adlı doktora tezi etkili olmuştur. Eserde tespit edilen duygu fiilleri anlam özelliklerine göre tasnif edilmiştir. Tasnif edilen duygu fiilleri *olumlu-olumsuz fiiller* ve *yansız fiiller* olarak kategorilere ayrılmıştır. Temelde iki ana kategoriye ayrılmış olan duygu fiilleri tekrar anlamlarına göre tasnif edilmiştir.

3.1. Olumlu-Olumsuz Duygu Fiilleri

3.1.1. Olumlu Duygu Fiilleri

Bireylerin yaşamlarında mutluluk, huzur, rahatlık ve keyif gibi olumlu duyguları deneyimlemeleri, onların genel iyi oluş düzeylerinin artmasına katkı sağlamaktadır. Olumlu duyguların deneyimlenmesi, bireylerin yaşam doyumu, psikolojik sağlamlık ve genel iyilik hâli üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Bu tür duygulara sahip kişiler, yakın çevrelerinde ve kendi yaşantıları ile olan ilişkilerinde olumlu deneyimlere sahip olurlar. Kişiler başkalarına ya da duruma yönelik olumlu duyguları ve tepkileri ifade etmek için olumlu duygu fiillerine ihtiyaç duyarlar. İncelenen eser olumlu duygu fiilleri açısından 7 alt kategoride ele alınmıştır. Bu kategoride mutluluk ve sevinç bildiren, aşk ve sevgi bildiren, cesaret bildiren, arzu ve istek bildiren, alçak gönüllülük bildiren, affetme ve merhamet etme bildiren, iyilikte bulunma ifade eden duygu fiilleri ele alınmıştır.

3.1.1.1. Mutluluk ve Sevinç Bildiren Duygu Fiilleri

Türkçe Sözlük’te *mutluluk* sözcüğü için “mutlu olma durumu; mut (I), ongunluk, kut, devlet, saadet, bahtiyarlık, saadetlilik” ve “anlık bir duruma bağlı olarak duyulan sevinç veya alınan zevk”; *sevinç* sözcüğü için de “istenilen veya hoş giden bir şeyin olmasıyla duyulan coşku; kıvanç, meserret, sürur” tanımları yapılmıştır⁵.

Süheyl ü Nev-bahâr’da bu kategoride yer alan 10 fiil tespit edilmiştir: *derisine şığma-* “çok sevinmek, kabına sığmamak” (SN, 600); *düp eyle-* “sevinçten yüreği atmak, heyecanlanmak” (SN, 603); *güven-* “sevinmek, memnun olmak” (SN, 610); *kaşı karağı açıl-* “yüzü gülmek” (SN, 619); *kıvan-* “sevinmek, güvenmek, heveslenmek” (SN, 622); *sevindür-* “sevindirmek” (SN, 633); *sevün-* “sevinmek, memnun olmak” (SN, 633); *şādılık kıl-* “sevinmek, memnun olmak” (SN, 636); *şāzılık it-* “neşelenmek, sevinmek” (SN, 636); *umadur-* “ümitle beklemek” (SN, 643).

⁵ bk. (<https://sozluk.gov.tr/>) (Erişim tarihi: 05.11.2024).

Sevinüp derisine şıgmaz idi / Kıdı 'ahdı vü tevbesini şıdı [174a/5309] “Sevinip kabına şıgmazdı; yemininden vazgeçti ve tövbesini bozdu.”

Sevindi şāh-ı Hāverān işidüp / Yüregi sevinmekden eylerdi düp [151a/4627] “Hāverān şahı bunu işitince sevindi; sevinçten çok heyecanlandı.”

Güvendi canı göñli buldı küşād / Murādına irişdi vü oldı şād [157b/4828] “Kendisi sevindi ve gönlü ferahladı, muradına erişti ve mutlu oldu.”

Senüñ yoldaşuñ yoh durur yarağuş / Nitesi açıla kaşuñ karağuş [139a/4267] “Senin yoldaşın ve hazırlığın yoktur, yüzün ne şekilde gülsün?”

Başa oldı ol uyğudan dinçlik / Süñügüm içinde kıvandı ilik [95a/2921] “Bana o uykudan huzur geldi, kemiğimin içindeki ilik heyecanlandı.”

Nite kim sevindürdi üşte beni / Sevindüre Haş rahmetinden anı [153a/4698] “Nasıl ki şimdi beni sevindirdi, Allah da onu rahmetinden sevindirsin.”

İki 'ālem içinde olğıl 'aziz / Sevindük sevingil senüñ ile biz [181b/5568] “Her iki cihanda da aziz ol, sevin çünkü biz senle sevindik.”

İkisin dahı gördi vü bildidi / Hemān lahza hoş şādılık kıldıdı [151a/4623] “O, ikisini de görmüş ve tanımıştı; hemen o anda çok sevinmişti (memnun olmuştu)”.

Şaçu saçdılar şāzılık itdiler / Muṭī' oldılar aña yüz tutdılar [117b/3600] “İhsanda bulundular ve neşelendiler; ona itaat edip ona yöneldiler.”

Didi oğlan iy atam anam añıl / Umaduruñuz beni biş altı yıl [19b/797] “Oğlan, Ey annem ve babam hatırla; beni beş altı yıl ümitle bekleyiniz, dedi.”

3.1.1.2. Aşk ve Sevgi Bildiren Duygu Fiilleri

Türkçe Sözlük’te *aşk* sözcüğü “bir kimse veya bir şeye karşı duyulan çok kuvvetli sevgi ve bağlılık duygusu; sevi, amor.”; *sevmek* ise “1. sevgi ve bağlılık duymak, 2. birine sevgiyle bağlanmak; gönül vermek., 3. çok hoşlanmak., 4. okşamak., 5. yerini, şartlarını uygun bulmak.” şeklinde tanımlanırken *sevgi* sözcüğü “İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu; muhabbet.” şeklinde ifade edilmiştir⁶.

Süheyl ü Nev-bahâr aslında bir aşk hikâyesi olduğu için eserde ağır basan duygulardan biri aşktır. Bu duygu *Süheyl*’in *Nevbahâr*’ı arayıp bulması ve iki sevgilinin sonunda buluşmalarına kadar geçen, olayın birinci ana bölümünde ele alınmıştır. Bu aşk tasavvufi bir nitelik taşımaz. Hoca Mes’ud eserde iki sevgilinin birbirine kavuşmaya yönelik duygu ve davranışlarını böyle bir aşkın çerçevesi içinde anlatmıştır (Dilçin, 1991).

Süheyl ü Nev-bahâr’da bu kategoride yer alan 9 fiil tespit edilmiştir: *ağ-* / *ağ-* “meyletmek, gönül vermek” (SN, 584); *apıla-* “okşamak, gönlünü hoş etmek” (SN, 586); *başı hoş ol-* “1. ilgi duymak, sevmek” (SN, 590); *cân vir-* “gönül vermek” (SN, 596); *göñli kapıl-* “gönül vermek” (SN, 608); *göñlini vir-* “âşık olmak” (SN, 608); *göñül aldur-* “gönül kaptırmak, gönül vermek” (SN, 608); *göñül bağla-* “gönül vermek, ilgi duymak, sevmek” (SN, 608); *göñül eg-* “meyletmek, ilgi duymak” (SN, 609).

⁶ bk. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim tarihi: 05.11.2024).

Çü bāğ içine anşuzın bahdı ol / Süheyl'i görüp 'ışkına ahdı ol [42a/1440] “Birden bahçeye bakınca Süheyl'i görüp onun aşkına gönül verdi.”

Şıgınışıyanın Haqq'a vü bilümi / Kuşanıp apırlarvanın ilümi [141a/4318] “Allah'a ve bilime sığındım, kuşanıp halkımın gönlünü hoş edeceğim.”

Süheyl ile hoş olmuş idi başı / Dahı tıldı 'ışk ile içi taşı [37b/1300] “Süheyl'e ilgi duymaya onu sevmeye başlamıştı, bu yüzden içi dışı aşkla doldu.”

Bir işitmek ile aña virdi cān / Süheyl idi göñli içinde hemān [32a/1133] “Duyar duymaz ona kendi canını verdi, gönlündeki sadece Süheyl'di.”

Eger göñli kapılmayaydı saña / Gelip şöyle yapılmayaydı saña [45b/1529] “Eğer sana gönül vermeseydi, sana gelip şöyle yapılmasaydı.”

Şakınduğum ol idi görmeyesin / Görüp aña göñlüni virmeyesin [38/548] “Görmeyesin, sakındığım şey onu görüp ona âşık olmaman içindi.”

Velî bildi kim göñlin aldurdıdı / Güneş ol Süheyl'e ancağ ıldurdıdı [50b/1666] “Fakat gönlünü Süheyl'e kaptırdığını anlamıştı, güneş o Süheyl'e bu kadar parlamıştı.”

Göñül bağladılar u cān atdılar / Şāruñ kapısına degin gitdiler [156b/4800] “Onu görmek için can attılar ve ona gönül verdiler, şehrin kapısına kadar gittiler.”

Sözümü şımadı eli degmedi / Budur toğrusı kim göñül egmedi [12a/349] “Bir işi yapmaya gönlü olmadı, gereğini yerine getirmedi, doğrusu budur ki ilgi duymadı.”

3.1.1.3. Cesaret Bildiren Duygu Fiilleri

Türkçe Sözlük'te kökeni Arapça olarak verilen *cesaret* kelimesi için “güç veya tehlikeli bir işe girişirken kişinin kendinde bulduğu güven; cüret”⁷ tanımı yapılırken *Kubbealtı Lugatı*'nda “1. İnsana tehlikeli veya zor bir işe girişme kuvvetini veren duygu, yüreklilik, babayığitlik, korkusuzluk, cesurluk, şecâat. 2. İnsana, davranışlarında dilediği gibi ve atakça hareket etmeyi göze aldırان atılganlık, cüret”⁸ tanımı yapılmıştır.

Süheyl ü Nev-bahâr'da bu kategoride yer alan 5 fiil tespit edilmiştir: *baş aç*- “korkusuz olmak” (SN, 590); *cānını oda at*- “canını tehlikeye atmak” (SN, 596); *cānını yoħa ko*- “canını fedaya hazır olmak” (SN, 596); *cān içinde yir eyle*- “canı gibi korumak” (SN, 596); *demürden yürek idin*- “cesaret vermek” (SN, 613).

Savaş istenür dün ü gün baş açup / Yağıdan bular dönmemişdür kaçup [28b/940] “Gece ve gündüz korkusuz bir şekilde savaşmak istenir, bunlar düşmandan kaçıp dönmemiştir.”

Biri süci idi hoz içdi anı / Sözüñ şımadı atdı oda canı [38a/1311] “Biri içki içmek idi, onu kendisi içti; sözünde duramadı canını tehlikeye attı.”

Didi cānavarlar denizden çıħa / Ne var cānumı kodum ise yoħa [95b/2937] “Canavarlar denizden çıktığında canımı feda etmeye hazır olduysam ne var? dedi.”

Ata cān içinde yir eyler aña / Yavuz yili esdürmez andın yaħa [98b/3012] “Baba onu canı gibi korur, ondan tarafa kötü rüzgârı bile estirmez.”

⁷ bk. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim tarihi: 03.11.2024).

⁸ bk. <https://lugatim.com/s/CES%C3%82RET> (Erişim tarihi: 03.11.2024).

Gönilsün Yemen yolına güyerek / Bize ol idinsün demürden yürek [67b/2132] “Bekleyerek Yemen yoluna doğru yönelsin, o bize cesaret versin.”

3.1.1.4. Arzu ve İstek Bildiren Duygu Fiilleri

Türkçe Sözlük’te *arzu* sözcüğünün kökeni Farsça olarak verilmiş ve “istek” anlamında olduğu ifade edilmiştir. *Arzu etmek* ise “yürekten istemek” anlamındadır. *İstemek* fiili de “1. İstek duymak; arzulamak, 3. Kendi için veya başkası için bir şeyin olmasını, gerçekleşmesini arzu etmek” şeklinde tanımlanmıştır⁹.

Süheyl ü Nev-bahâr’da bu kategoride yer alan 4 fiil tespit edilmiştir tespit edilen fiillerin soyut istekler için kullanıldığı görülmektedir: *dile-* “istemek, arzulamak, arzu etmek, rica etmek” (SN, 600); *diş bile-* “tamah etmek, iştahlanmak, arzu duymak” (SN, 601); *şan-* “2. istemek, dilemek” (SN, 632); *şuçını dile-* “1. suçunun bağışlanmasını istemek” (SN, 635).

Diler isem atası virmeyiser / Dilegün elümüze girmeyiser [41a/1409] “İstersem babası vermeyecek, dileğin elimize geçmeyecek.”

Dişüm biledüm şaşa sözi koğıl / Niçe bekleyübile aç kurt ağıl [107a/3264] “Seni arzuluyorum, konuşmayı bırak, aç kurt ağılda daha ne kadar bekleyebilir.”

Ata ne yavuzlık şana oğluna / Ataya nedür cânı vü oğlı ne [98b/3011] “Baba, oğlu için nasıl kötülük ister? Baba için kendi canı ne kadar değerliyse oğlu da o kadar değerlidir.”

Şuçunu ben dileyem yanıdam / Girü döndürem şâhı alam gidem [87a/2670] “Şahtan suçunuzun bağışlanmasını dileyeyim, cezayı karşılayayım, şahı geri döndürüp alıp gideyim.”

3.1.1.5. Alçak Gönüllülük Bildiren Duygu Fiilleri

Türkçe Sözlük’te *alçak gönüllü* için “kendi değerini olduğundan aşağı gösteren, başkalarını küçük görmeyen, büyüklenmeyen (kimse); engin gönüllü, tevazulu, mütevazı”¹⁰; *alçak gönüllük* için de “alçak gönüllü olma, tevazu, mahviyet, mütevazılık açıklamaları yapılmıştır (2011, s. 86).

Süheyl ü Nev-bahâr’da bu kategoride yer alan 4 fiil tespit edilmiştir: *gönli aşah tut-* “alçak gönüllü olmak” (SN, 608); *gönli aşah ol-* “alçak gönüllü olmak” (Ciğa, 2013, 591); *kılınç eyle-* “alçak gönüllülük göstermek” (SN, 622); *kılınç it-* “alçak gönüllülük göstermek” (SN, 622).

Yigitsin ü ol ‘ağl içinde koca / Aşah gönli tut himmetünj yüce [178b/5438] “Gençsin fakat yaşına rağmen olgun ol, alçak gönüllü ve yardımsever ol.”

Ulular işidir garîb ohşamak / Yüce pâdişâh gönli olur aşah [37a/128] “Kimsesiz, zavallı kimselere iyi davranmak yüce insanların işidir, yüce padişah alçak gönüllü olur.”

Şu denlü kılınç eyledi Nev-bahâr / Ki utandı şeh tutdı gönli karar [70a/2189] “Nevbahâr o kadar alçakgönüllülük gösterdi ki şah utandı; gönlü huzur buldu.

Geh urdum kılıç u geh itdüm kılınç / Komadum ki idile güç ü basınç [176a/5366] “Bazen savaştım ve bazen alçak gönüllülük gösterdim; haksızlık yapılmasına ve zulmedilmesine izin vermedim.”

⁹ bk. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim tarihi: 05.11.2024).

¹⁰ bk. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim tarihi: 03.11.2024).

3.1.1.6. Affetme ve Merhamet Etme Bildiren Duygu Fiilleri

Türkçe Sözlük'te *affetmek* “1. bağışlamak 2. hoşgörü ile karşılamak; mazur görmek”; *merhamet etmek* ise “acımak” şeklinde tanımlanmıştır¹¹. Toplumsal ve bireysel düzeyde önemli nitelikler arasında merhamet etme ve affetme gösterilebilir. Affetmek daha çok kişinin yaşamda neyi deneyimleyeceğini belirleyen içsel duygu ile ilgilidir ve içsel huzuru beraberinde getirir. Merhamet etme ise kişinin başkalarına yardım etme isteği sonucu oluşan ve toplumsal dayanışmaya katkı sağlayan olumlu duygular arasında değerlendirilir. Hem affetme hem de merhamet etme kavramları kişinin psikolojisi için önemlidir ve toplumsal düzeyde de ahlaki değerlerin oluşup yaygınlaşmasını sağlar.

Süheyl ü Nev-bahâr'da bu kategoride yer alan 2 fiil tespit edilmiştir: **esirge-** “1. korumak, acımak, merhamet etmek” (SN, 606); **geçür-** “2. geçiştirmek, affetmek, bağışlamak” (SN, 606).

Esirge beni ne küsersin küsü / Şakın kim açılmasun işbu busu [60a/1916] “Bana neden darılıp küsüyorsun? Bana merhamet et; Sakın böyle pusu kurulmasın.”

Gelüp didi Fağfür'a iy şâh-ı Çîn / Ulular geçürür kiçiler suçın [73a/2278] “Hükümdara gelip ey Çin ülkesinin şahı! Küçük insanların suçunu yüce insanlar affeder, dedi.”

3.1.1.7. İyilikte Bulunma İfade Eden Duygu Fiilleri

Bu kategoride ele alınan fiiller bir duygunun sonucu ortaya çıkan olumlu duygu fiilleridir. *İyilikte bulunma* için “karşılık beklemeden yapılan yardım” şeklinde tanımlama yapılmıştır.

Süheyl ü Nev-bahâr'da bu kategoride yer alan 2 fiil tespit edilmiştir: **revân eyle-** “vermek, bağışlamak, ihsan etmek” (SN, 632); **şaçu şaç-** “bağışta, ihsanda bulunmak” (SN, 632).

Revân eyledüñ baña mülk ü mâluñ / Oturdun bir arada çekdün elün [16a/690] “Bana mülk ve malı ihsan ettin; her şeyden elini çekerek bir köşede oturdun.”

Şaçu şaçdılar şâzılık itdiler / Muftı' oldılar aña yüz tutdılar [117b/3600] “İhsanda bulundular ve neşelendiler; ona itaat edip ona yöneldiler.”

3.1.2. Olumsuz Duygu Fiilleri

Eserin geneline duygu fiilleri açısından bakıldığında en fazla fiilin bu kategoride olduğu görülmektedir. Hirik' e göre Türkçede olumsuz duygular olumlu duygulara nazaran daha kapsamlı bir şekilde betimlenmektedir ve bu durum Türk kültürüne has bir özelliktir. Bu sebeple kültürümüzde olumlu duyguların anlatımı çok güçtür oysa olumsuz duyguların anlatımında Türk dili oldukça zengindir (2018, s. 70). Eserde bu kategoride toplam 79 fiil tespit edilmiştir. Bu sayısal veriler de Hirik'in yukarıdakini görüşünü desteklemektedir. İncelenen eser olumsuz duygu fiilleri açısından 7 alt kategoride ele alınmıştır. Bu kategoride üzüntü, sıkıntı, pişmanlık ve güçlük bildiren, kaygı ve kuşku bildiren, korku bildiren, öfke ve kızgınlık bildiren, aksi mizaç bildiren, dargınlık ve küslük bildiren, kibir bildiren duygu fiilleri belirlenmiş ve incelenmiştir.

¹¹ bk. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim tarihi: 05.11.2024).

3.1.2.1. Üzüntü, Sıkıntı, Pişmanlık ve Güçlük Bildiren Duygu Fiilleri

Türkçe Sözlük'te *üzüntü* için “olması istenilmeyen olaylardan doğan ruh tedirginliği; burkuntu, üzünc, dert, eza, meysusiyet, teessür”; *sıkıntı* için “bir bozukluğun, karışıklığın sebep olduğu etkili ve sürekli ruhsal huzursuzluk; ağırlık, karanlık, kasavet, mihnet”; *pişmanlık* için “pişman olma durumu; nedamet” açıklamaları yapılmıştır¹².

İncelenen eser beşerî aşk konusunda yazılmış bir mesnevi olduğu için ve hikâyede kişilerin karşılaştıkları zorluklar ve sıkıntılar arttığı için bu kategoride 51 fiil tespit edilmiştir, bu durum Hirik'in (2018, s. 70) yukarıdaki açıklamasını desteklemektedir: *acı*- “eziyet görmek” (SN, 583); *adını yire birağ-* “şerefini düşürmek” (SN, 584); *ağlaş-* “birlikte ağlamak” (SN, 584); *ağrı-* “incinmek, gücenmek” (SN, 584); *bağrını baş kıl-* “yüreğini yaralamak” (SN, 589); *bağrını toğra-* “ciğerini parçalamak, acı vermek” (SN, 589); *baş buğ gel-* “baş darda kalmak” (SN, 590); *belâ dart-* / *belâ tart-* “sıkıntı, eziyet çekmek, zahmete katlanmak” (SN, 591); *cânını oda yah-* “yüreğini yaralamak” (SN, 596); *darık-* “daralmak, içi sıkılmak” (SN, 598); *emek çek-* “sıkıntı çekmek” (SN, 605); *emek tart-* “emek çekmek, zahmet çekmek” (SN, 605); *gönli ağrı-* “acı duymak, içi yanmak” (SN, 608); *gönli yavuz ol-* “canı sıkılmak” (SN, 608); *gönli yavuz tut-* “canı sıkılmak, kederlenmek” (SN, 608); *göyne-* “yanmak, acı duymak, tasalanmak” (SN, 609); *gözi yaş tol-* “ağlamak” (SN, 609); *güşsasını yi-* “acısını çekmek” (SN, 610); *güç degür-* “zulmetmek, eziyet etmek” (SN, 610); *güç eyle-* “zulmetmek, gadretmek” (SN, 610); *güç idil-* “zulüm yapılmak” (SN, 610); *güç it-* “zulmetmek, zulüm yapmak” (SN, 610); *içine od birağ-* “acı vermek” (SN, 613); *inci-* / *incü-* “incinmek” (SN, 614); *kanlu yaş dök-* “çok ağlamak” (SN, 618); *kan yaşın ağla-* “kanlı yaşlar dökmek” (SN, 618); *karar-* “kederlenmek, sıkılmak” (SN, 618); *kaydın yi-* “gam yemek” (SN, 620); *oda dutuş-* “ateşe yanmak, acı çekmek” (SN, 628); *oda düş-* “ateşe yanmak, acı çekmek” (SN, 628); *oda yan-* “2. acı duymak, kederlenmek” (SN, 628); *özi göyne-* / *özi göyün-* “içi yanmak, çok acı duymak” (SN, 631); *renc yi-* “sıkıntı, eziyet çekmek” (SN, 632); *şağı sağı-* “ağlayıp inlemek” (SN, 632); *söz götürime-* “ağır söze dayanamamak” (SN, 635); *tarık-* “daralmak, içi sıkılmak, müteessir olmak” (SN, 638); *taşlara baş urun-* “başını taşlara vur- “başını taşlara vurmak” (SN, 638); *ümîz üzil-* “ümidi kırılmak” (SN, 645); *üşen-* “üzülmek, sıkılmak, rahatsız olmak, tedirgin olmak” (SN, 645); *yada-* “muztarip olmak, acı çekmek” (SN, 646); *yirin-* “kederlenmek, mahzun olmak, üzülmek” (SN, 651); *yükin çekeme-* “derde acıya katlanamamak” (SN, 653); *yüregine kan tam-* “yüreğine kan damlamak” (SN, 653); *yüregine tağ ur-* “yüreğini dağlamak, yaralamak” (SN, 653); *yüregini acıt-* “canını yakmak, incitmek” (SN, 653); *yüreginin kanını iç-* “çok acı çekmek” (SN, 653); *yüregini toğra-* “yüreğini parçalamak, çok acı çekmek” (SN, 654); *zârilîğ it-* / *zârilîh it-* “ağlayıp inlemek” (SN, 655); *zarıncı-* “ağlayıp sızlamak, yana yakıla ağlamak” (SN, 655).

Anuñ kıymetin bilmedüm lâ-cerem / Firâkından uş yanaram acıram [132b/4080]
“Şüphesiz onun değerini bilmedim, işte onun ayrılığından yanıyorum ve eziyet görüyorum.”

Ne hâletde olur ise göz göre / Atanuñ adını birağmaz yire [177b/5414] “O ne durumda olursa olsun göz göre göre babasının şerefini düşürmez.”

Bunu didi ağlaşdıları delim / Çü şuya birağmışlar idi kilim [60a/1917] “İşi oluruna bıraktıkları için bunu diyerek çokça ağlaşmışlardı.”

¹² bk. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim tarihi: 05.12.2024).

*Sözün toğrusın biz diyelüm buña / Ki incinmesün **ağrım**asun baña* [71a/2216] “Biz sözün doğrusunu buna diyelim ki incinmesin bana gücenmesin.”

*Bu söz idi kim **bağrumı kıldı baş** / Gözüme **qarañu** görünür güneş* [18b/757] “Bu söz, yüreğimi yaraladı bu yüzden güneş gözüme karanlık görünür.”

*Nite oldı vü nicesi uğraduñ / Ki gördüm seni **bağrumı toğraduñ*** [125a/3867] “Nasıl oldu ve nasıl karşılaştın, seni gördüğüm için ciğerimi parçaladın.”

*Ki ‘alemdede er göreler kim imiş / **Başa buñ gelicek** kim işlermiş iş* [83a/2569] “Dünyada yiğidin kim olduğunu görsünler ki başı darda kalınca kim çalışmış.”

*Eyitdi vefā-dār imişsin hele / Niçeye degin **tartısarsın belā*** [151b/4653] “Her şeyden önce vefalıymışsın ne vakte kadar eziyete katlanacaksın, dedi.”

*Hele **yahdı** cānumı **oda benüm** / **Qurutdı** tamarda ne kim var **qanum*** [35b/1239] “Her şeyden önce yüreğimi yaraladı, damarımda ne kadar kanım varsa hepsini kuruttu.”

*Şu āvāzı vü hem legençe üni / Birez sâkin oldı **darıkdı** canı* [110a/3376] “Hem suyun hem de leğenin sesi biraz sakinleşince içi de sıkıldı.”

*Naqâş ol çeriyi alıp güyerek / Eşürdi göñülsüz **çekerdı emek*** [82a/2538] “Nakkaş o orduyu alıp bekleyerek göñülsüz bir şekilde hızlı yürüttü, sıkıntı çekerdı.”

***Emek tartuban** varduğuş hîç olur / Üşendüğüş ü arduğuş hîç olur* [126a/3890] “Zahmet çekerek elde ettiğin hiç olur, üzüldüğün ve yorulduğun hiç olur.”

*Üşendüm ü **göñlüm** inen **ağrıdı** / Şanasın yüregümde ol **ağrıdı*** [98a/3001] “Üzüldüm ve çok içim yandı, sanki yüreğimde o incindi.”

*Didi olmasun **göñli ola yavuz** / Anuş dilegiyile biz andayuz* [66b/2105] “Onun canı sıkılmasın, onun isteğiyle biz oradayız, dedi.”

*Biz ardıradın yıl bigi yitevüz / Şımarla ki **tutmaya göñlin yavuz*** [67b/2133] “Biz, arkadan yıl gibi yetişiriz, kederlenmeyesin diye tembihle.”

*Qor isen ki **qayğuş ile göyneven** / Kömür bigi vü gül bigi söyneven* [64a/2024] “Beni terk edersen endişe ile yanarım, kömür ve gül gibi parlaklığımı yitiririm.”

*İşitdi atası vü oldı melûl / **Gözi yaş toluban** didi iy oğul* [18b/764] “Babası işitti ve mahzun oldu, ağlayarak ey oğul, dedi.”

*Makāmuna geldüñ ne hâcet dimek / **Yiyem guşşanı** çünki çekdüñ emek* [52a/1699] “Makamına geldin ne demek istersin, sıkıntı çektiğin için acı duyuyorum.”

Degürmezdi** mazlūma zālīm **güci** / Kelebek **qovalardı qarlağucı [148a/4533] “Zalim, mazluma eziyet etmezdi, kelebek kırlangıcı kovalardı.”

*Anı bilmedüñ mi nolisar şoñ uç / Kişi kimseye **eyler** olursa **güç*** [148b/4555] “Eğer biri başkasına zulmederse sonunun ne olacağını düşünmedin mi?”

*Geh urdum kılıç u geh itdüm kılınç / **Qomadum** ki **idile güç** ü başınç* [176a/5366] “Bazen kılıçla savaştım bazen de alçak gönüllülük gösterdim, baskı ve zulüm yapılmasına izin vermedim.”

Gelüp kalanına bu sözi didi / Kamunun içine birahtı odu [41/595] “Gelip diğerlerine bu sözü dedi, hepsine acı verdi.”

Bu kamuyıla hālümüzdür yavuz / Ger incindüğün geçmedise henüz [168a/5133] “Eğer henüz incinmen geçmediyse, bunların hepsiyle hālimiz kötüdür.”

Süheyl’ün gözün gördi ol dem nakāş / Ki dökmişdi siller bigi kanlu yaş [48b/1608] “Nakkaş anında Süheyl’in gözlerinden seller gibi göz yaşı döküldüğünü gördü.”

Bunu didi vü kan yaşın ağıladı / Gelincük bigi yüregün tağıladı [63b/2010] “Bunu dedi ve kanlı yaşlar döktü, gelincik gibi yüreğini dağıladı.”

Bulımazvanın kandanadur Nev-bahār / Kararmış göñül nice dutsun karar [153b/4710] “Nerededir Nevbahār onu bulamıyorum, kederlenen gönül nasıl rahatlasın.”

Şeh eydür kim anı ben öñdin didüm / Bu sen didüğün kaydın evvel yidüm [36b/1278] “Şah, senin dediğini ben onu önceden söyledim, onun sıkıntısını çektim, dedi.”

Atam düşdiydi öğüme benüm / Anuñ için oda dutuşdı canum [35b/1251] “Babam aklıma gelmişti, onun için kendim acı çektim.”

Yatam toprağ üstine taş yaştanam / Düşem oda vü çāremi isteyem [123b/3819] “Taşı yastık yapıp toprağın üzerine yatayım, acı çekeyim ve çaremi arayayım.”

Çalup çevre yil kovduğun anladı / İçi oda yandı inen tağıladı [122b/3747] “Etrafı araştırıp, yok yere uğraştığını anladı, içi sıkıldı ve çok şaşırıldı.”

Hikāyet bolup göyner uş özümüz / Yalan mı ya girçek ki yok sözümüz [64a/2030] “Hikāye olup işte içimiz böyle yanardı, yalan mı gerçek mi diye diyecek sözümüz yok.”

Benüm için ol niçe saçdıdı genc / Benüm için ol niçe yididi renc [113a/3454] “Benim için o kadar hazine dağıtmıştı, benim için o kadar sıkıntı çekmişti.”

Giderdi ümiz’in Hağ’a bağlayı / Gehī sağı sağıardı geh ağlayı [80b/2495] “Ümidini Allah’a bağlayarak giderdi, bazen ağlayarak bazen de ağlayıp inlerdi.”

Atamun sözini götürimedüm / Örü tırdum ayruñ otıradum [118a/3613] “Babamın ağır sözüne dayanamadım, ayağa kalktım, bir daha oturamadım.”

Kimün uşşı var ise hīç dınmaya / Tarıhmaya buşmaya incinmeye [2b/37] “Kimin aklı varsa hiç aldrımasın, müteessir olmasın, öfkelenmesin, incinmesin.”

Şonj ucu eline alup iki taş / Döğündi vü urundı taşlara baş [80a/2481] “Sonunda eline iki taş alıp dövdü ve başını taşlara vurdu.”

Ecel irişecek ümiz üzilür / Bir ayruhsı müşkıl düzen düzilür [182a/5581] “Ecel erişince ümit kırılır; bir başka zor düzen hazırlanır.”

Üşenmeyüben cehdlik kılavuz / Nişānlarını bola kim bilevüz [88b/2720] “Büyük gayret sarf edip sıkılmadan onların izlerini bulup kim olduklarını bilelim.”

Didi iy dirīgā benüm key adum / Yavuz oldu vü uş inen yadadum [91a/2799] “Benim şöhretime eyvahlar olsun! Kötü oldu ve şimdi çok acı çektim.”

Hemān lahza gitdi Süheyl’ün ögi / Yirinürdi yirinde öksüz bigi [50b/1662] “Hemen o an Süheyl’in aklı başından gitti, bulunduğu yerde öksüz gibi üzülüyordu.”

Bu 'ışk işi iy niçe baş yitürür / Çekimez kişünün yükin yitürür [41a/1413] “Ey! Bu aşk derdi pek çok kişiyi ölüme götürür, insan bu derdi çekemez pek çok kişi yok olur.”

Tesbîhini unıda ferîşte görür ise / Hürî yüzine bahsa yüregine kan tama [49a/1625] “Melek onu görseydi Allah’ı zikretmeyi unutturdu; huri yüzüne baksaydı yüreğine kan damlardı.”

Ki iy gözlerümün çerâğı oğul / Yiter ur yüregüme tağı oğul [18a/739] “Ey, gözümün nuru oğul! Yüreğimi yaraladığın yeter.”

Bu şuyıla hem iri ola tenüm / Yüregümi acıtmağul iy canum [107b/3283] “Hem bu su ile tenim de sert olur; ey canım, benim yüreğimi yaralama!”

Zamānlardur anuñ bigi geçmişem / Ki yüregümün kanını içmişem [151b/4639] “Uzun zamandır çok acı çekerek öyle ömür sürdüm.”

Didi kimseye bu iş uğramasun / Yüregin benüm bigi toğramasun [40/574] “Kimsenin başına böyle bir iş gelmesin, kimsenin yüreği benim gibi acı çekmesin, dedi.”

Öküş zârlıg itdi kıldı hurüş / Didi iy dirîgâ bu kez bildüm uş [87a/2672] “Çok ağlayıp inleyerek coştı, Eyvahlar olsun! Şimdi bu kez anladım, dedi.”

Zarıncıduğın işidüp Nev-bahâr / Didi eyde derd nitmegine yarar [135a/4160] “Nevbahâr ağlayıp sızlandığını işitince öyle dert çekmek ne işime yarar, dedi.”

3.1.2.2. Kaygı ve Kuşku Bildiren Duygu Fiilleri

Türkçe Sözlük’te kaygı için “üzücü veya kötü bir şey olacak korkusundan doğan tedirgin edici duygu; düşünce, tasa, küşüm, endişe, gam”; kuşku için de “bir kimse veya olay hakkında yeterli ve kesin bilgiye sahip olmamakla birlikte bazı belirti ve sezgilerle oluşan olumsuz düşünce; ikircik, ikircim, işkil, şüphe, acaba, güman, şek, küşüm” açıklamaları yapılmıştır¹³.

Süheyl ü Nev-bahâr’da bu kategoride yer alan 8 fiil tespit edilmiştir: *alın-* “kaygılanmak, kuşkulanmak” (SN, 585); *başı kayu ol-* “başının derdine düşmek” (SN, 590); *ğuşsa yi-* “acı duymak, kaygılanmak” (SN, 610); *kayğur-* “kaygılanmak, üzülmek” (SN, 620); *kayğu yi-* “gam çekmek, endişe etmek, tasalanmak” (SN, 620); *kayğu yiyil-* “endişe etmek” (SN, 620); *keykirde-* “endişe etmek, heyecanlanmak, korkmak” (SN, 621); *uşan-* “2. şüphe etmek” (SN, 643).

Kapısında kûsı çalınmaz mıdı / Kâmu düşmân anda alınmaz mıdı [112b/3452] “Kapısında kös çalınmaz mıydı? Bütün düşmanlar ondan kuşkulanmaz mıydı?”

Hışım niçeme başı olsa kayu / Yavuz günde yavlağ bulunur eyü [131a/4041] “Akraba, her ne kadar kendi başının derdine düşse de kötü günde gayet iyi bulunur.”

Vezîr irdi Fağfûr’a çün şād-mân / Didi anşuzın ğuşsa yidük hemân [27a/999] “Vezir sevinçli olduğu için hükümdara ulaştı, birdenbire hemen kaygılandık, dedi.”

Benüm ile gönölün nedür bileyim / Niçe kayğuram âhir şād olayım [106a/3239] “Gönlünün benimle nasıl olduğunu bileyim, ne kadar kaygılanayım, sonunda memnun olayım.”

Benüm ile gönölün nedür bileyim / Niçe yiyeven kayğu şād olayım [106a/3239] “Gönlünün benimle nasıl olduğunu bileyim, ne kadar kaygılanayım, sonunda memnun olayım.”

¹³ bk. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim tarihi: 07.12.2024).

Nişün kayğu andın yaña yiyile / Aña ahmaş olan kişi yırıla [149b/4578] “Ondan dolayı nişün endişe edilsin, anlayışsız olan kişi ona kendini kaptırır.”

Kayurmayup uğrı yola kaydıdı / Nite aña keykirdemek kayd idi [69b/2182] “Çekinmeyip hileli yola yöneldiği için onun için endişelenmek şarttı.”

Seni gönderem bizden uşanmağıl / Ben işbu sözümünden döne şanmağıl [141a/4327] “Seni göndereyim; bizden şüphelenme, benim bu sözümünden döneceğimi sanma.”

3.1.2.3. Korku Bildiren Duygu Fiilleri

Türkçe Sözlük’te *korku* için “bir tehlike veya tehlike düşüncesi karşısında duyulan kaygı, üzüntü; gerçek veya beklenen bir tehlike ile yoğun bir acı karşısında uyanan ve coşku, beniz sararması, ağız kuruması, solunum ve kalp atışı hızlanması vb. belirtileri olan veya daha karmaşık fizyolojik değişmelerle kendini gösteren duygu” açıklamaları yapılmıştır¹⁴.

Süheyl ü Nev-bahâr’da bu kategoride yer alan 8 fiil tespit edilmiştir: *ayın-* “korkmak, çekinmek” (SN, 588); *eymen-* “çekinmek, korkmak, ürkmek” (SN, 606); *içi kop-* “çok korkmak, heyecanlanmak” (SN, 613); *kocin-* “çekinmek, korkmak” (SN, 623); *korh-* “korkmak” (SN, 624); *korhut-* “korkutmak” (SN, 624); *tudağı kırı-* “çok korkmak” (SN, 641); *yacan-* / *yacın-* “çekinmek, sakınmak” (SN, 646).

Bilürü direk eyleyüp âyine / Oturur idi şöyle kim ayına [104a/3175] “Gözyaşını destek yapıp, şöyle korku içinde otururdu.”

Hiç eymenme di toğrusını bana / Ve ger dimez isen ki bu iş aña [90a/2772] “Hiç korkma bana doğrusunu de ve eğer bu işi ona demezsen...”

Sen ah idicek kopdı katı içüm / Ne oldı eyit bir bileyim suçum [63b/2012] “Sen ah ettiğinde çok korktum, suçumun ne olduğunu söyle bir bileyim.”

Kocinur yacanur cānidur ‘azîz / Kamusına her nite kim siz ü biz [2b/27] “Her nasıl ki siz, biz ve herkesin korkup çekindiği muhterem candır.”

Eyitdi gideyim benüm yoh suçum / Velî nideyim katı korhar içüm [68b/2151] “Benim suçum yok, ben gideyim fakat ne yapayım, çok korkuyorum, dedi.”

Nakâş didi şeh-zâdeye nidevüz / Ki Fağfūr’ı biz korhudi gidevüz [23b/901] “Nakkaş; şehzadeye ne yapalım, dedi, Çin hükümdarını korkutarak gidelim mi?”

Çü Kaytās ol heybete bahdıdı / Tudağı kırıdı yaşı ahdıdı [166a/5073] “Kaytās o heybete bakmıştı, çok korktu ve gözyaşları akmıştı.”

3.1.2.4. Öfke ve Kızgınlık Bildiren Duygu Fiilleri

Türkçe Sözlük’te *öfke* için “engelleme, incinme veya gözdağı karşısında gösterilen saldırganlık tepkisi; kakınç, kızgınlık, celal, hırs, hışım, hiddet, gazap” açıklaması yapılmıştır¹⁵.

Süheyl ü Nev-bahâr’da bu kategoride yer alan 6 fiil tespit edilmiştir: *buş-* “öfkelenmek, kızmak” (SN, 595); *gözi kız-* “gözünü kırmak, öfkelenmek” (SN, 609); *kahtı-* / *kahtı-* “kızmak, öfkelenmek” (SN, 617); *kaş büz-* “kaşını çatmak” (SN, 619); *kaşa çîn birahtı-* “kaş çatmak, kızmak” (SN, 619).

¹⁴ bk. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim tarihi: 07.12.2024).

¹⁵ <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim tarihi: 07.12.2024).

Çeri şındı şubaşumuz düşdidi / Tutıldum u ben şeh bana buşdidi [153a/4685] “Asker bozguna uğradı, komutanımız ölmüştü; yakalandım ve şah bana kızmıştı.”

Sünü kıldurup çün gözi kızdıdı / Biş on kişiyi şol sâ‘at dizdidi [146b/4485] “Öfkelendiği için süngüyü kaldırıp beş on kişiyi o anda dizmişti.”

Atam bir gün ihen kağıdı bana / Söz içinde nesne dimişdüm aña [98a/3000] “Bir gün babam bana çok kızmıştı, söz içinde ona bir şey demiştim.”

Ki Tangrı’dan ümmizüni üzesin / Kaşuñ büzmez iseñ işüñ düzesin [163a/4973] “Tanrı’dan ümidini kesersen ve kaşını çatmazsan işini iyi yaparsın.”

Bu ‘özri işidicegez şāh-ı Çīn / Kabūl itdi kaşa biraħmadı çīn [66b/2104] “Çin hükümdarı bu özürlerini işittiğinde kızmadı, (özürlerini) kabul etti.”

3.1.2.5. Aksi Mizaç Bildiren Duygu Fiilleri

Aksi mizaç duygu durumları herhangi bir olay, olgu ya da durum karşısında bireylerin göstermiş olduğu fiziksel, ruhsal ya da davranışsal açıdan olumsuz tepkileri içermektedir (Yaman, 2024, s. 13).

Süheyl ü Nev-bahâr’da bu kategoride yer alan 3 fiil tespit edilmiştir: **kaş karak çat**- “surat asmak” (SN, 619); **tosna**- “somurtmak, surat asmak” (SN, 640); **yüz burtar**- “yüzünü buruşturmak” (SN, 654).

Gice gündüz işiyidi ağlamak / Açılmazdı çatmış idi kaş karak [92b/2852] “İşi gece gündüz ağlamaktı; surat asmıştı, düzelmezdi.”

Dönüp eyle didi Süheyl’e naķāş / Ki bu tosnayan oldu üşte yavaş [50b/1672] “Nakkaş, Süheyl’e dönüp ‘Bu somurtan kişi işte böyle sakinleşti.’ dedi.”

Yüzin burtarup didi naķķāş hey / Olı atduñ u gizledün aħı yay [85a/2614] “Nakkaş yüzünü buruşturarak oku attın ve yayı gizledin sevdiğim, dedi.”

3.1.2.6. Dargınlık ve Küslük Bildiren Duygu Fiilleri

Süheyl ü Nev-bahâr’da bu kategoride yer alan sadece 2 fiil tespit edilmiştir: **küsü eyle**- “küsmek, dargınlık çıkarmak” (SN, 626); **küsü küs**- “darılmak, küsmek” (SN, 626).

Kimesneyle eylerse hışm u küsü / Be-cid şöyle tırur ki kalburda şu [62b/1983] “Kime kızar ve kime darılırsa, kalburda suyun durmayıp aktığı gibi hemen düzelir.”

Esirge beni ne küsersin küsü / Şaķın kim açılmasun işbu busu [60a/1916] “Bana acı, neden küsüyorsun? Dikkat et ki bu pusu bize kurulmasın!”

3.1.2.7. Kibir Bildiren Duygu Fiili

Türkçe Sözlük’te *kibir* için “kendini başkalarından üstün tutma; benlik, böbü, gurur; büyülenme” açıklaması yapılmıştır¹⁶.

Süheyl ü Nev-bahâr’da bu kategoride yer alan sadece 1 fiil tespit edilmiştir: **kendüzin gör**- “kendini beğenmek, gururlanmak, kibirlenmek” (SN, 621).

¹⁶ <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim tarihi: 07.12.2024).

Ne dartup kişi kendüzin gördüğü / Havāya bakup gögsini gerdüğü [7b/174] “Kişi neden kendini tartıp kendini beğenir, kibirlenip göğsünü gerer.”

3.2. Yansız Duygu Fiilleri

Kişilerin tutumunda olumlu ya da olumsuz bir hava oluşturmayan bu duygular araştırmacılar tarafından nötr duygular ya da yansız duygular olarak adlandırılır (Öztürk-Kalkan, 2024, s. 450). Kişiler nötr duygularını duygusal bir tepki ya da hissi doğrudan dışı vurmak yerine olumlu ya da olumsuz duygu ifade etmeden yansız duygu fiilleri ile ifade ederler. Bu fiiller daha çok yansız anlam taşıyan fiillerdir. Yansız duygu fiilleri incelenen eser çerçevesinde 3 alt başlıkta ele alınmıştır.

3.2.1. Şaşkınlık ve Hayret Bildiren Duygu Fiilleri

Süheyl ü Nev-bahâr’da bu kategoride yer alan sadece 6 fiil tespit edilmiştir: **‘acāyibe kal-** “hayret etmek, şaşırmak” (SN, 583); **‘aceble-** “hayret etmek, şaşırmak, şaşakalmak” (SN, 583); **‘danla-** “hayret etmek” (SN, 598); **‘enü yañu ol-** “şaşırmak” (SN, 605); **‘hop kıl-** “hop etmek, şaşkınlık içine düşmek” (SN, 611); **‘iş bilme-** “ne yapacağını şaşırmak” (SN, 615).

Senüñ işüñi şāh-ı Çīn anlaya / ‘Acāyibe kalubanuñ tañlaya [28a/1029] “Senin işini Çin hükümdarı anlayınca hayret edip şaşıracak.”

Çü bu kubbe vü havzı vü tahtı ol / ‘Acebleyiben bir zamān bahdı ol [35/502] “O, bu kubbeyi, havuzu ve tahtı hayretler içinde kaldığı için bir süre seyretti.”

Şakā-hāneyi anlamadı idi / Görüp şūreti danlamadı idi [127b/3931] “Su havuzunu anlamamıştı, sureti görüp şaşırmadı.”

Enü yañu olup örü tırdı şāh / Yüridi kız anladı vü didi āh [69b/2174] “Şah, şaşırp ayağa kalktı, kız yürüdü, anladı ve āh dedi.”

İñen ilerü vardı kağıdı top / Ne bilsün kılasını şon uci hop [110b/3382] “Tamamen öfkeli ve oldukça ileriye gitti, eninde sonunda şaşkınlık içine düşeceğini ne bilsin!”

Anı dahı yirinde hem bulmadı / Saşalına güldi vü iş bilmedi [80a/2472] “Onu da yerinde hem bulamadı hem de alay etti ve ne yapacağını şaşırdı.”

3.2.2. Şaşkınlık ve Hayranlık Bildiren Duygu Fiilleri

Süheyl ü Nev-bahâr’da bu kategoride yer alan sadece 2 fiil tespit edilmiştir: **‘taña kal-** “hayran olmak, hayret etmek, şaşmak, şaşırmak” (SN, 637); **‘tañla-** “hayrette kalmak, hayran olmak, garip bulmak, şaşırmak” (SN, 638).

Süheyl’ün hōnına kalur ol taña / Öginde kılor āferīn çok aña [32b/1150] “O, Süheyl’in hazırladığı ziyafete hayran kalıp, aklından ona çok kez aferin der.”

Gönül gözüyle görüp anlağıl / İki nesnede kudretin tañlağıl [3b/70] “Gönül gözüyle görüp anla! İki şeyde onun kudretine hayran ol!”

3.2.3. Şaşkınlık ve Korku Bildiren Duygu Fiili

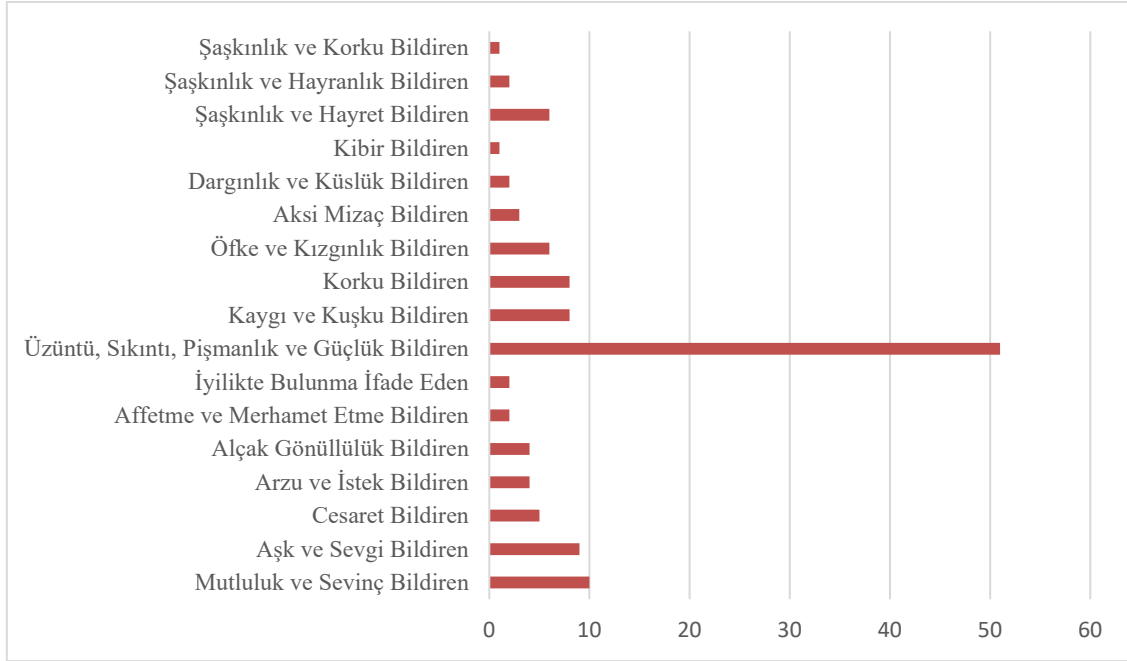
Süheyl ü Nev-bahâr'da bu kategoride yer alan sadece 1 fiil tespit edilmiştir: **endik-** “şaşalamak, şaşırmak, ürmek” (SN, 605).

Şāh endikdi vü hîç sözi kıalmadı / Cevābın nite viresin bilmedi [70a/2187] “Şah şaşırp korktu ve söyleyecek söz bulamadı, cevabını nasıl vereceğini bilemedi.”

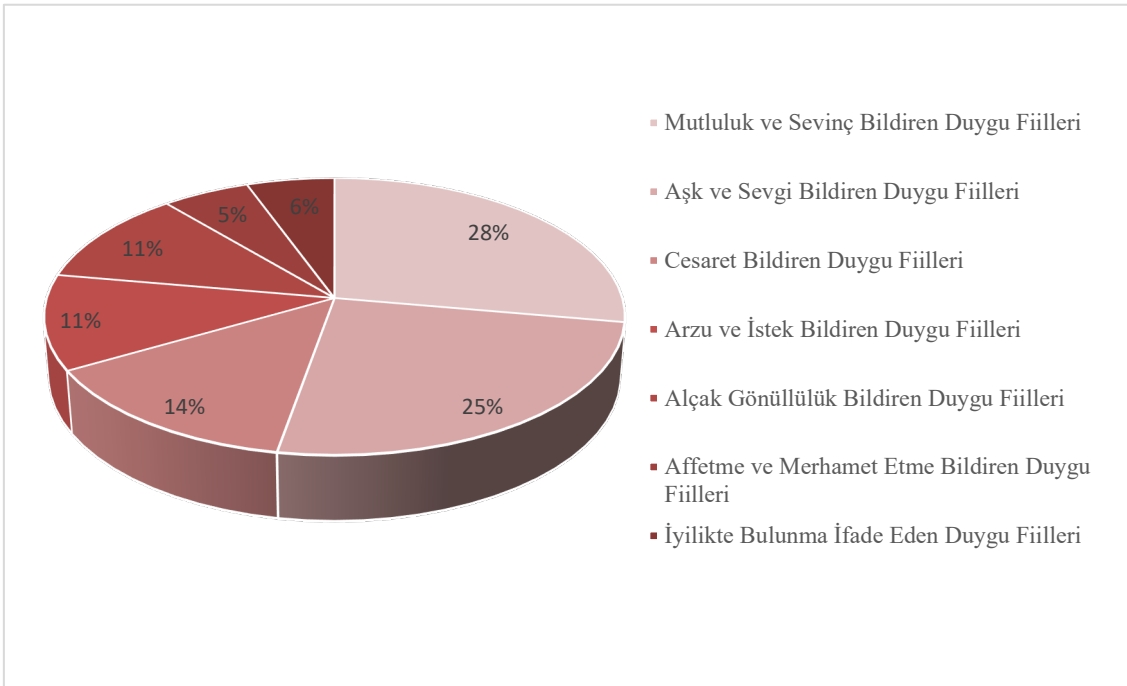
4. Sonuç

Süheyl ü Nev-bahâr eseri tarama yöntemiyle mental fiil açısından incelendiğinde toplam 752 fiil belirlenmiştir. Tespit edilen mental fiiller tür açısından Hirik'in (2018) tasnifine göre belirlenmiştir. Buna göre mental fiiller, mental sürecin işleyiş şekline göre girdi, işlem ve çıktı basamaklarına göre tasnif edilmiştir. Araştırmanın hacmi sebebiyle bu çalışmada sadece mental süreçte çıktı basamağında yer alan tek bir mental fiil kategorisine sahip duygu fiilleri ele alınmıştır. 124 fiil anlam özellikleri ve geçtiği beyitlerden örneklerle incelenmiştir. Beyitler eserden alınmış ve günümüz Türkçesine aktarılmıştır. Her bir duygu fiili için tek bir beyit kullanılmıştır.

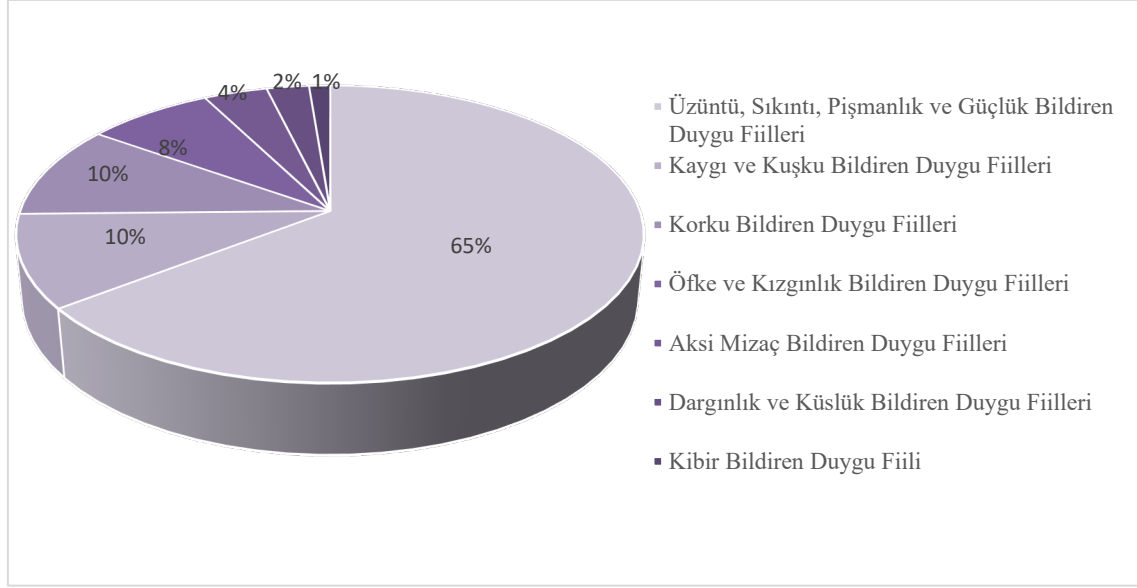
Süheyl ü Nev-bahâr'da toplam 124 duygu fiili tespit edilmiştir. Eserdeki tüm duygu fiillerinin sayısal dağılımı *Şekil 1*'de gösterilmiştir. Tespit edilen duygu fiilleri temelde iki kategoride *olumlu-olumsuz duygu fiilleri* ve kişilerin davranışında herhangi bir duygu karşılığı olmayan *yansız duygu fiilleri* olarak sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmaya dahil edilen duygu fiilleri yeniden anlamlarına göre tasnif edilmiştir. Tespit edilen duygu fiillerinin hem kök hem gövde hem de anlamca kaynaşmış deyimleşmiş birleşik fiiller şeklinde olduğu belirlenmiştir. İlk kategoride yer alan *olumlu / olumsuz duygu fiilleri* toplamda 115'tir. *Olumlu duygu fiilleri* toplamda 36'dır. Bu veriler *Şekil 2*'te gösterilmiştir. Bu fiiller sırasıyla mutluluk ve sevinç bildiren (10), aşk ve sevgi bildiren (9), cesaret bildiren (5), arzu ve istek bildiren (4), alçak gönüllülük bildiren (4), affetme ve merhamet etme bildiren (2), iyilikte bulunma ifade eden (2)'dir. *Olumsuz duygu fiilleri* toplamda 79'dur. Bu veriler *Şekil 3*'te gösterilmiştir. Bu fiiller sırasıyla üzüntü, sıkıntı, pişmanlık ve güçlük bildiren (51), kaygı ve kuşku bildiren (8), korku bildiren (8), öfke ve kızgınlık bildiren (6), aksi mizaç bildiren (3), dargınlık ve küslük bildiren (2), kibir bildiren (1)'dir. İkinci kategoride yer alan *yansız duygu fiilleri* toplamda 9'dur. Bu veriler *Şekil 4*'te gösterilmiştir. Bu fiiller de sırasıyla şaşkınlık ve hayret bildiren (6), şaşkınlık ve hayranlık bildiren (2), şaşkınlık ve korku bildiren (1)'dir.

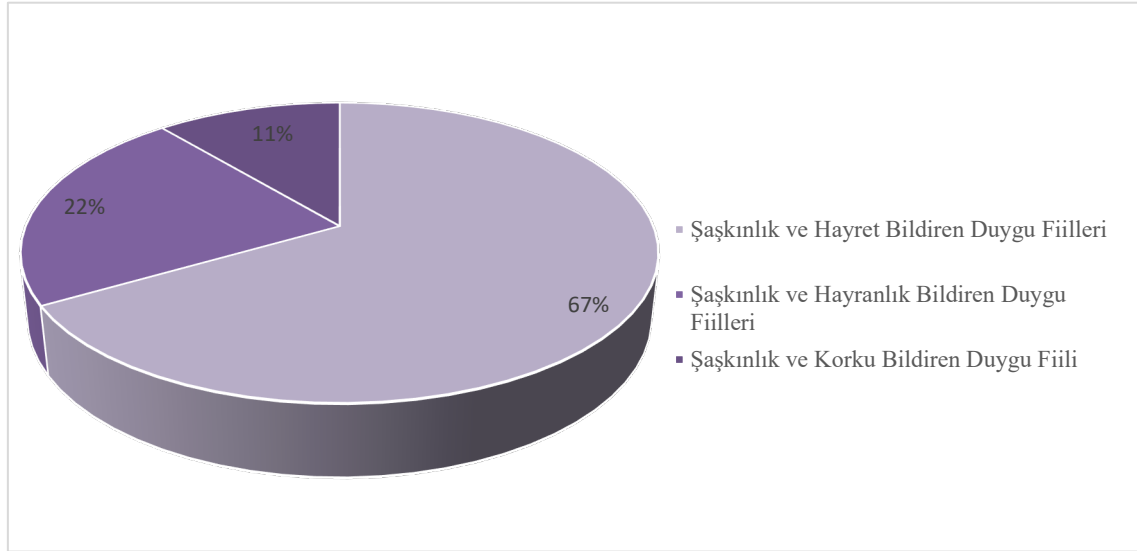
Şekil 1: Duygu Fiillerinin Sayısal Dağılımı

Şekil 2: Olumlu Duygu Fiillerinin Yüzde Dağılımı

Şekil 3: Olumsuz Duygu Fiillerinin Yüzde Dağılımı

Şekil 4: Yansız Duygu Fiillerinin Yüzde Dağılımı

Yapılan değerlendirmede esere duygu fiilleri açısından bakıldığında *olumsuz duygu fiillerinin* sayıca fazla kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan çalışmalara göre Türk kültüründe olumlu duyguları ifade etmek için kullanılan fiiller olumsuz duyguları ifade etmek için kullanılanlara göre daha azdır. Burada olumsuz duyguların tasviri yapılırken daha zengin söz varlığının olduğu sonucuna varılmıştır. *Süheyl ü Nev-bahâr* eserine elde edilen verilerle duygu fiilleri açısından bakıldığında bu sonuca ulaşılmaktadır.

Bu çalışmayla Hoca Mes'ûd tarafından XIV. yüzyılın ikinci yarısında Anadolu sahasında Farsçadan Türkçeye çevrilmiş manzum bir aşk hikâyesi olan *Süheyl ü Nev-bahâr*'da olumlu-olumsuz ve yansız (nötr) duyguların ifadesinde ne tür fiiller kullanıldığı belirlenmeye çalışılmıştır.

Kısaltmalar

SN: Süheyl ü Nev-Bahâr

bk.: Bakınız

Kaynaklar

- Argunşah, M. ve Boz, F. (2022). 15. yüzyıl Anadolu Türkçesinde negatif temel duygu fiilleri. *Uluslararası Beşerî Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 8(17), 208-225. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijhe/issue/69713/1104552>
- Aşçı, M. (2024). Mu'înü'l Mürîd'de yer alan mental fiiller. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 13(4), 1246-1282. <https://doi.org/10.7884/teke.1581114>
- Bilgin-Aksoy, G. (2021). *Azerbaycan Türkçesinde mental fiiller*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Boz, F. (2022). *15. yüzyıl Anadolu Türkçesinde mental fiiller*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ciğa, Ö. (2013). *Süheyl ü Nev-Bahâr (metin-aktarma, art zamanlı anlam değişimleri, dizin)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Diyarbakır: Dicle Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çelik, N. (2022). Dîvânü lugâtî't Türk'te geçen temel duygu fiillerinin derleme sözlüğü'ndeki durumu üzerine bir değerlendirme. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (57), 143-156. <https://doi.org/10.53568/yyusbed.1135819>
- Dilçin, C. (1991). *Süheyl ü Nev-Bahâr inceleme-metin-sözlük*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- Doğan, L. (2021). Yeni Uygur Türkçesinde duygu fiilleri. A. İ. Öbek, L. Doğan, S. Öztürk, B. B. Acar (Ed.), *Prof. Dr. S. Mahmut Kaşgarlı Armağanı* içinde (s. 161-195). Paradigma Akademi. https://www.academia.edu/74574092/YEN%C4%B0_UYGUR_T%C3%9CRK%C3%87ES%C4%B0NDE_DUYGU_F%C4%B0%C4%B0LLER%C4%B0
- Erdem, M. (2004). Türkmen Türkçesinde mental fiillerin istem'e göre anlam değişimleri. *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I* (20-26 Eylül 2004, Ankara). Türk Dil Kurumu Yayınları, 939-949.
- Erdem, M. (2016). Türkçede fiiller ve sınıflandırma sorunları. *Turkish Studies*, 11(20), 185-200. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.10111>
- Fakirullahoğlu, M. A. İ. (2016). *Kırgız Türkçesinde duygu fiilleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Fakirullahoğlu, M. A. İ. (2022). Kazak Türkçesinde duygu fiilleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 11(3), 991-1016. <http://dx.doi.org/10.7884/teke.5494>
- Hirik, E. (2018). *Türkiye Türkçesinde mental fiiller*. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- Hirik, E. ve Çolak, T. (2017). Türkçe mental fiillerde 'çok katmanlılık'. *IV. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, Cilt 1, 261-268. https://www.academia.edu/32768454/T%C3%BCrk%C3%A7e_Mental_Fiillerde_%C3%87ok_Katmanl%C4%B1l%C4%B1k
- İlter, E. (2019). *Karahanlı Türkçesinde duygu fiilleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kılınç, E. (2023). *Karahanlı Türkçesinde duygu fiilleri*. Çanakkale: Paradigma Akademi.

- Kılınç, E. (2024). Irk Bitig’de duygu fiilleri. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (14), 495-514. <https://doi.org/10.51531/korkutataturkiyat.1425698>
- Öztürk-Kalkan, S. (2024). *Harezm-Kıpçak Türkçesinde duygu fiilleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Seçkin, K. (2020). *Eski Türkçe metinlerinden örneklerle mental fiil teorisi*. Konya: Palet.
- Soydan, S. (2018). Tarama sözlüğünün ilk iki cildindeki duygu fiilleri üzerine bir değerlendirme. *Turkish Studies*, 13(5), 471-493. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.12923>
- Soydan, S. ve Özkan, A. (2021). Kutadgu Bilig’de tespit edilen bazı duygu fiilleri. *Söylem Filoloji Dergisi*, 6(1), 247-257. <https://doi.org/10.29110/soylemdergi.860502>
- Şahin, S. (2012). Mental fiil kavramı ve Türkmen Türkçesinde mental fiiller. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 1(4), 45-62. <https://doi.org/10.7884/teke.96>
- Şaş, A. K. (2023). Türkiye Türkçesinde deyimleşmiş birleşik duygu fiilleri. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (10), 602-631. <https://doi.org/10.51531/korkutataturkiyat.1256570>
- Şirin-User, H. (2009). *Köktürk ve Ötüken Uygur kağanlığı yazıtları, söz varlığı incelemesi*. Kömen.
- Türkçe Sözlük* (2011), Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Yaman, H. (2024). Derleme sözlüğü bağlamında anadolu ağızlarında duygu fiilleri. *Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi (UDEKAD)*, 7(3), 610-628. <https://doi.org/10.37999/udekad.1519541>
- Yaylagül, Ö. (2005). Türk runik harfli metinlerde mental fiiller. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 17-51. <https://share.google/rPGcOvZc7yryMZmRy>
- Yaylagül, Ö. (2010). Türkiye Türkçesindeki duygu fiilleri. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 7(4), 100-111. <https://doi.org/10.1501/MTAD.7.2010.4.63>
- Yıldız, H. (2016). *Eski Uygurcada mental fiiller*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldız, H. (2017). Türk dilinde fiillerin semantik sınıflandırılması problemi. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 3(1), 337-362. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/273057>

İnternet Kaynakları

- Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim tarihi: 05.11.2024).
- Türk Edebiyatı Eserler Sözlüğü, <https://tees.yesevi.edu.tr/madde-detay/suheyl-u-nevbahar-kenzu-l-bedayi-nev-bahar-u-suheyl-suheyl-name-hoca-mes-ud> (Erişim tarihi: 21.01.2025).

Extended Abstract

Verbs are important language categories with multidimensional features for every language (Hirik, 2018, p. 7). When we look at the studies conducted on verbs in Turkish to date, we see many explanations and classifications regarding naming, concepts, and definitions. In Turkish grammar, a word type that generally corresponds to movement, indicates action (action), formation, or state, is inflected with mood and person suffixes and acts as a predicate in the sentence that has been defined (Seçkin, 2020, p. 21). The fact that verbs, one of the most important vocabulary elements, are versatile in terms of tense, mood, aspect, action, and person is the main reason for the difference in classifications (Hirik, 2018, p. 10). Although mental verbs seem like a new concept, much work has been done in Turkish sources in recent years and continues to be done. According to Yaylagül, which can be considered as the first of the studies conducted in Turkey, mental verbs progress from input functions showing perception, recognition, remembering, understanding, advanced comprehension, and evaluation activities, reach a dimension called “information processing” and end with output functions (2005, p. 17). According to Hirik, “Mental verbs can be defined as verbs that are directly realized by using thought, generally start with a trigger, are directly connected to psychological and emotional factors, are mostly unobservable by third parties, and reveal this with various memory-reasoning connections when observed.” (Hirik and Çolak 2017, p. 262-263). According to Hirik, mental verbs follow the input-process-output steps sequentially due to the mental process. The input step, which begins the process, is formed by sensory verbs. Cognitive verbs form the processing step. Expressive verbs form the output step. Expressive verbs are first divided into two subheadings, emotion and explanation verbs, and then explanation verbs are divided into two subcategories: linguistic and visual explanation verbs (2018, p. 38-77). Emotion verbs allow emotional reactions and internal states to be expressed in written or verbal form, make communication more substantial, and make relationships between people more understandable. Emotion verbs are one of the subtypes of mental verbs located in the output stage that emerges at the end of the mental process. People use emotion verbs to express the various emotions they feel.

In this study, emotion verbs with a single mental category were examined in *Süheyl ü Nev-bahâr*, a verse love story translated from Persian to Turkish in the Anatolian area in the second half of the 14th century by Hoca Mes'ûd. *Süheyl ü Nev-bahâr* is a verse love story translated from Persian to Turkish in the Anatolian area in the second half of the 14th century by Hoca Mes'ûd. It is about the love story between Süheyl, the son of the sultan of Yemen, and Nevbahâr, the daughter of the Chinese ruler. The work is of great importance in terms of the history of the Turkish language. The work was chosen because it is the first masnavi in the history of the Turkish language to address human love and because it reflects the linguistic characteristics of its time. The work is written in simple language according to the period.

For this study, all mental verbs in *Süheyl ü Nev-bahâr* were determined by considering their meanings in the couplets. A total of 752 mental verbs in the work were classified according to the input, process, and output steps according to Hirik's way of functioning of the mental process (2018, p. 38). Due to the large volume of data, this study focused on emotional verbs, which belong to only one mental category among the mental verbs identified.

The study, doctoral thesis study titled “Emotional Verbs in Khwarezm-Kypchak Turkish,” prepared by Seda Öztürk Kalkan in 2024, was practical in the classification of emotion verbs in *Süheyl ü Nev-bahâr*. The emotion verbs determined in the work were first classified according to their positive, negative, and neutral meaning features. Then, they were divided into one category as positive-negative verbs and the other category as neutral verbs. The emotion verbs, which were divided into two categories, were again classified according to their meanings. It was determined that the emotion verbs were root, stem, and compound verbs fused in meaning.

When *Süheyl ü Nev-bahâr* was examined in terms of mental verbs using the scanning method, a total of 752 verbs were identified. A total of 124 emotion verbs were identified in the work. The positive/negative emotion verbs in the first category are 115 in total. Positive emotion verbs are 36 in total. These verbs are, respectively, expressing happiness and joy (10), expressing love and affection (9), expressing courage (5), expressing desire and wish (4), expressing modesty (4), expressing forgiveness and mercy (2), expressing kindness (2). Negative emotion verbs are 79 in total. These verbs are, respectively, expressing sadness, distress, regret, and difficulty (51), expressing anxiety and doubt (8), expressing fear (8), expressing anger and resentment (6), expressing lousy temper (3), expressing resentment and resentment (2), and expressing arrogance (1). The neutral emotion verbs in the second category are 9 in total. These data are shown in Figure 4. These verbs are respectively expressing surprise and astonishment

(6), expressing surprise and admiration (2), and expressing surprise and fear (1). These verbs are respectively expressing sadness, distress, regret, and difficulty (51), expressing anxiety and doubt (8), expressing fear (8), expressing anger and resentment (6), expressing ill-temper (3), expressing resentment and resentment (2), and expressing arrogance (1). The neutral emotion verbs in the second category are 9 in total. These verbs are respectively expressing surprise and astonishment (6), expressing surprise and admiration (2), and expressing surprise and fear (1).

When the work was examined in terms of emotional verbs, it was concluded that negative emotional verbs were used in large numbers. Previous studies in the literature also support this conclusion.

This study attempts to determine what types of verbs are used to express positive-negative and neutral emotions in *Süheyl ü Nev-bahâr*, a verse love story translated from Persian to Turkish in the Anatolian area in the second half of the 14th century by Hoca Mes'ûd.